

Karina Johansson
010-473 50 59
Fredrik Malmberg
010-473 50 00

Dnr U2022/02568

Utbildningsdepartementet

Svar på remiss av promemorian Elever i grundskolan, specialskolan, sameskolan och gymnasieskolan ska lättare få läsa i snabbare takt och på en högre nivå

Inledning

Promemorian syftar till att skapa bättre möjligheter för elever i grund-, special-, same- och gymnasieskolan att läsa på en högre nivå och gå fram i snabbare studietakt. I stort är Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, positiv till alla insatser som syftar till bättre möjligheter för elever att nå så långt som möjligt utifrån individuella förutsättningar. SPSM ser det dock som problematiskt att underlaget saknar ett elevhälsoperspektiv i de enskilda förslag och bedömningar som presenteras.

Övergripande synpunkter

Ett tydligare elevhälsoperspektiv

SPSM ser det som en brist att utredningen inte har tagit hänsyn till elevers hela livssituation och att hälsoaspekter inte har analyserats och beaktats. Begreppet högpresterande knyts i promemorian till meritvärden eller betyg. Promemorian saknar ett bredare elevhälsoperspektiv. Forskning visar att en av orsakerna till psykisk ohälsa hos elever är den prestationsstruktur och kultur som finns i skolan.¹ Betygs- och examinationsnormen, att prestera, bedömas och betygsättas är ständigt närvarande hos elever, inte minst hos de som presterar höga betyg. Samtidigt uttalar också elever ett missnöje och en kritik, särskilt vid arbetstoppar, då flera upplever ohälsa på olika sätt. Det visar sig främst genom stress, magont, huvudvärk och, eller sömnsvårigheter.² Därför är det viktigt att elever får den ledning och

¹ Krokstad, S., Weiss, D. A., Krokstad, M. A., Vegar, R., Kvaløy, K., Ingul, J. M., Sund, E. R. (u.d.). *Divergent decennial trends in mental health according to age reveal poorer mental health for young people: repeated cross-sectional population-based surveys from the HUNT Study, Norway.*

² Nygren, G. (2021). *Jag vill ha bra betyg - En etnologisk studie om höga skolresultat och högstadielärares praktiker*. Uppsala: Institutionen för kulturanthropologi och etnologi s. 66.

stimulans som de har rätt till samt att skolan och elevhälsan arbetar förebyggande och främjande enligt de bestämmelser som finns.

SPSM vill i sammanhanget också betona att elevers prestationer behöver ses utifrån individuella förutsättningar. Elever som inte når målen kan ha lika hög prestation och ibland till och med högre än de som enligt ett meritvärde klassas som högrepresterande. Dessutom kan det bli en utmaning för skolans likvärdighet att de elever som promemorian adresserar kan återfinnas både bland de som presterar bra i skolan, bland de som anses underprestera eller bland de som inte presterar alls.³

Övriga synpunkter i korthet:

- Det finns en risk att fokus hamnar på vissa elever, och att skolans uppdrag att stödja alla elever att nå så långt som möjligt hamnar i skymundan.
- Det finns en risk att elevernas möjlighet till och behov av åldersadekvat återhämtning och vila inte uppmärksammas.
- Lärare kan behöva stärkas i sin professionella roll att kunna utveckla en differentierad undervisning för att möta elevers olikheter och förutsättningar.
- Vissa förslag skulle på ett tydligare sätt behöva analyseras utifrån ett barnrättsperspektiv. Framförallt följande artiklar ur FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) bör beaktas:
 - Principen om barnets bästa (artikel 3)
 - Rätten till delaktighet och inflytande (artikel 12)
 - Rätten till utveckling (artikel 6)
 - Icke-diskriminering (artikel 2)
 - Rätt till lek, vila och fritid (artikel 31)
 - Rättigheter för barn med funktionsnedsättning (artikel 23)
 - Rätten till utbildning (artikel 28 och 29)
- I 3 kap. 2 § skollagen anges redan att elever som lätt uppfyller de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.

³ Simms, C (2021) Särskild begåvning i praktik och forskning. Lund: Studentlitteratur. s 27 ff.

Förslag och bedömningar

4.1 Skolans ansvar för elever som behöver studera på en högre nivå ska anges i läroplanerna

SPSM avstyrker förslaget.

Precis som utredningen skriver fram har skolan ett uppdrag att möta alla elever utifrån deras behov. Rektorer, lärare och annan personal i de obligatoriska skolformerna kan därför behöva utveckla arbetet med individanpassade utmaningar, trygg och uppmuntrande klassrumsmiljö, tydlighet i instruktioner och konstruktiv återkoppling. Det handlar om ett rättvise- och likvärdighetsperspektiv för alla elever. I skolans uppdrag finns en skyldighet att se till att alla elever ges goda förutsättningar oavsett utgångsläge, vilket även fångar upp skolans skyldighet gentemot de elever som avses i förslaget, utan att särskilja dem i läroplanen. SPSM vill betona att alla elever ska mötas utifrån individuella behov och förutsättningar. Det som behövs är att öka skolors förutsättningar att nå dessa mål snarare än att kategorisera elever i grupper. SPSM avstyrker därför förslaget om att i läroplanen särskilt lyfta fram skolans ansvar för elever som lätt uppfyller betygsriterierna eller kriterierna för bedömning av kunskaper.

SPSM anser inte heller att det är tydligt vad rektors ansvar explicit innefattar i föreslagen formulering.

4.2 Rektorn ska få besluta att en elev får läsa gymnasieämnen

SPSM tillstyrker förslaget.

SPSM vill dock betona att det är av stor vikt att inte bara se till förmågor utan också till individ för att inte missa eventuella anpassningar och stödstrukturer som eleven behöver. Det är mycket viktigt att en noggrann pedagogisk bedömning genomförs innan beslut, i syfte att säkerställa att detta är det bästa för eleven. Här behöver elevhälsan vara delaktig. Det är också viktigt att valmöjligheten ligger hos elev och elevens vårdnadshavare, samt att beslut utgår från barnets egna upplevelser och behov i enlighet med barnets bästa (1 kap. 10 § skollagen).

4.3 Eleven ska få tid till studierna på en högre nivå

SPSM avstyrker förslaget.

SPSM håller med om att en viss flexibilitet kan behövas för att inte låsa möjligheter för elever att kunna läsa på en högre nivå. Det finns dock även fler värden som behöver värnas för elevers hälsa och förutsättningar. SPSM

menar att konsekvenserna av förslaget, och eventuella andra lösningar, skulle behöva utredas och analyseras ytterligare ur ett barnrättsperspektiv.

För elever, och då i synnerhet de elever som har höga betyg, är arbetet med studier i hemmet och på fritiden avgörande och många ägnar redan kvällar och delar av helger åt att färdigställa inlämningsuppgifter.⁴

Skolstress är idag alltför vanligt förekommande. Genom att ta bort vissa ramar såsom förläggning av skolarbete mellan måndag och fredag, samt en sammanhållen skoldag, riskerar den stressen att öka ytterligare. Eleverna är i första hand barn som behöver få åldersadekvat stimulans och utveckla sin kreativitet samt sociala-, fysiska-, motoriska- och emotionella förmågor oavsett om eleven har vissa kognitiva förmågor som påtagligt skiljer sig från många andra elever i samma ålder. Det är här viktigt att beakta barnets rättigheter med utgångspunkt i både skollag och barnkonvention, såsom 1 kap. 10 § skollagen, men även barnkonventionens artikel 31 om barnets rätt till lek, vila och fritid.

4.4 Fjärrundervisning ska i vissa fall få användas för gymnasieämnen
SPSM tillstyrker förslaget.

4.5 Entreprenad ska i vissa fall få användas när det gäller gymnasieämnen
SPSM tillstyrker förslaget.

5.1 Skolans ansvar för elever som behöver studera på en högre nivå ska anges i läroplanen
SPSM avstyrker förslaget.

Precis som utredningen skriver fram har skolan ett uppdrag att möta alla elever utifrån deras behov. Rektorer, lärare och annan personal i gymnasieskolan kan därför behöva utveckla arbetet med individanpassade utmaningar, trygg och uppmuntrande klassrumsmiljö, tydlighet i instruktioner och konstruktiv återkoppling. Det handlar om ett rättvise- och likvärdighetsperspektiv för alla elever. I skolans uppdrag finns en skyldighet att se till att alla elever ges goda förutsättningar oavsett utgångsläge vilket fångar även upp skolans skyldighet gentemot de elever som avses i förslaget

⁴ Nygren, G. (2021). *Jag vill ha bra betyg - En etnologisk studie om höga skolresultat och högstadielärares praktiker*. Uppsala: Institutionen för kulturanthropologi och etnologi s 99.

utan att särskilja dem i läroplanen. SPSM vill betona att alla elever ska mötas utefter individuella behov och förutsättningar, det som behövs är att öka skolors förutsättningar att nå dessa mål snarare än att kategorisera elever i grupper. SPSM avstyrker därför förslaget om att i läroplanen särskilt lyfta fram skolans ansvar för elever som lätt uppfyller betygskriterierna eller kriterierna för bedömning av kunskaper.

SPSM anser inte heller att det är tydligt vad rektors ansvar explicit innefattar i föreslagen formulering.

5.2 Utökad program ska få användas för högskolekurser

SPSM tillstyrker förslaget.

SPSM menar även här att en ökad flexibilitet är av godo, men att en fredad veckovila och sammanhållna skoldagar är en viktig hälsofråga såväl psykiskt som psykosocialt. Detta behöver beaktas när skolan bedömer om eleven på ett tillfredställande sätt kan klara av ett utökad program.

5.3 Eleven ska få tid till högskolestudierna

Tillstyrker med kommentar.

I princip gäller samma svar som under 4.3 att barn och även unga i första hand behöver få utvecklas och stimulans åldersadekvat oavsett om man besitter andra förmågor än de flesta i samma ålder. Barn och unga behöver vila och återhämtning och ges förutsättningar att delta i sociala sammanhang och få stimulans som utvecklar olika förmågor.⁵ Utifrån elevens ålder och mognad bör det dock finnas ett större utrymme för inflytande över sin utbildning. Därför kan SPSM instämma i en större flexibilitet utifrån elevens önskemål och förutsättningar men att denna flexibilitet behöver avvägas i relation till hela livssituationen samt hälsoaspekter för varje enskild individ.

⁵ Folkhälsomyndigheten (2018) *Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige? Utvecklingen under perioden 1985–2014.*

Folkhälsomyndigheten (2019) *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/2018*

P. Partanen (2019) i *Forskning för skolan*, Skolverket (2019) *Hälsa för lärande – lärande för hälsa.*

5.4 En elev ska kunna genomföra gymnasieutbildningen snabbt

SPSM tillstyrker förslaget.

Det bör dock tydligt framgå för eleven att denne kan återgå till normal studietakt om eleven önskar det. Det är också av vikt att eleven får stöd av skolan i att hitta en känsla av sammanhang och gemenskap med sina skolkamrater trots att eleven läser i en snabbare takt. Skolan behöver även vara vaksam över elevens hälsa och mående då många högpresterande elever ofta har väldigt höga prestationskrav på sig själva, vilket kan leda till stress och ohälsa.

6.1 Stödjande insatser ska riktas till flera olika personalkategorier inom skolan

SPSM tillstyrker förslaget.

Skolverket bör i detta arbetet samverka och samråda med SPSM, då flera av SPSM:s målgrupper omfattas. SPSM kan bidra med erfarenheter och kunskaper om de pedagogiska konsekvenser som en funktionsnedsättning kan innebära för utveckling och lärande.

6.2 Informationsinsatser ska riktas till högskolan

SPSM tillstyrker förslaget.

Uppdraget bör ske i samarbete med SPSM. SPSM kan bidra med erfarenheter och kunskaper om de pedagogiska konsekvenser som en funktionsnedsättning kan innebära för utveckling och lärande.

7 Ytterligare rättsligt stöd för behandling av personuppgifter behövs inte

SPSM har inga synpunkter.

8 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

SPSM tillstyrker förslaget.

I detta ärende har Tone Engen, Lena Hammar, Linda Petersson Bloom, Eva Klubb och Lena Samuelsson varit sakkunniga. Föredragande har varit Karina Johansson. I den slutliga handläggningen har även juristen Rebecka Pomerling deltagit.

För Specialpedagogiska skolmyndigheten

Fredrik Malmberg
Generaldirektör